

RÁCZ ATTILA

A Munkásőrség budapesti parancsnokai

1989. október. A *Munkásőr* aktuális száma egy csinos, göndör hajú fiatal hölgygel kívánt boldog új évet, Szamuely Tibor még a tanácskormány hőseként szerepelt, a kommunista párt csepeli szervezete 70 éves, a rejtvény fősorai a gyermeki jogok deklarációjából idézett szöveget rejtik és Forró Dezső,¹ a Munkásőrség budapesti parancsnoka – a kerületi első titkárral, valamint a Csepel Művek munkásőreivel – értékelte a főváros 26 munkásőregysége, elsősorban a gyáróriás területén működő zászlóalj tevékenységét.

„Mi Budapesten élünk, dolgozunk. Ebből adódóan a munkásőröket is sokféle hatás éri. Ez feladatokat ró ránk. Az eddigieknél újszerűbb, hatékonyabb politikai nevelőmunkát igényel az állomány körében. [...] A Csepel Művekben rangot jelent munkásőrnek lenni. A munkáskollektíva ápolja a hagyományokat a gyárban. Tisztelet övezi az ellenforradalom alatt megalakult gyárőrség folytatójaként tevékenykedő munkásőröket. Kiegyensúlyozott, elvi alapokon nyugvó kapcsolatot tartanak környezetük párt, gazdasági, társadalmi vezetésével. Jól felkészült, tapasztalt munkásőrök állnak az egység valamennyi parancsnoki posztján.”²

Gondolta volna a cikk bármely szereplője, hogy néhány hónap múlva nem lesznek a Munkásőrség állományának tagjai, sőt a testület jogutód nélkül megszűnik?

A Munkásőrség budapesti szervezete ekkor a 22 kerületben, a korábban kerületi jogú Csepel Művekben és három szakegységben (Volán Ellátó és Szállító, Híradó és Vegyvédelmi) 26 zászlóaljjal (kerületi egységben), majd 12 ezer fővel, 92%-os feltöltöttséggel működött. Állományában 88 hivatásos tisztet és tiszthelyettest, valamint 40 polgári alkalmazottat tartottak nyilván. Szakképzettség szerint 55% volt munkás, 31% szellemi dolgozó és 14% nyugdíjas, magánvállalkozó, főiskolás, egyetemista. A nők aránya elérte

¹ A pártállam iratainak közlésével kapcsolatban az anonimizálásra nincs egységesen elfogadott gyakorlat. A fővárosi és kerületi munkásőrpapancsnokok a korszakban ugyanolyan (el)ismertséget élveztek, mint a mai eltek tagjai, ezért őket közszereplőknek tekintem, és teljes nevükön nevezem.

² V. F. – R. Gy. 1988.

a 8, a „fiataloké” a 23%-ot (ebből 1136-an voltak KISZ-tagok). Az átlagéletkor 44 év volt. A párttagállomány még 1988-ban is emelkedett, 93 kilépés mellett 135 párttag munkásőrségbe való felvételére került sor. 1989-ben ugyanakkor „soha nem tapasztalt leszerelési hullám” indult el, a kilépők többnyire „balról szemlélődve, kiábrándult, hitehagyottak” lettek, nem láttak reményt „a szocializmus felépítésére – »a párt elhagyta seregét!« – ezért” nem látták értelmét a további szolgálatnak. És jelentős hányaduk az „új tünet”, az „alternatív szervezetek (főleg FIDESZ–MDF–Szabad Demokraták) befolyása” miatt jelentette be „átállási szándékát”.

A munkásőrök 51 objektum őrzését-védelmét látták el, 1988-ban 2915 fő 51 992 óra szolgálati időt fordított „a fővárosban közbiztonsági megelőző, kutató akcióban”, „politikai rendezvényeken, tüntetések, felvonulások közvetlen vagy közvetett (tartalék) biztosításában” 13 965 fő 338 439 óra szolgálatot teljesített (ebből május 1. és augusztus 20.: 2200 fő, 17 760 óra).

Az adatok a Munkásőrség Budapesti Parancsnoksága által – az MSZMP KB Nemzetközi Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottságának 1989. március 31-ei ülésén elhangzottak alapján – az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottság (VB) 1989. április 11-én tartott ülésére az erőszakszervezet aktuális működéséről szóló tájékoztatóból valók.³ A VB a két alternatíva közül, miszerint „a munkásőrség legyen önkéntes társadalmi alapon szervezett testület” vagy „alakuljon át népi-nemzeti milíciává”, az elsőt támogatta.⁴ Az ülés jegyzőkönyvében megörökített állásfoglalás két kérdésre koncentrált: a pártszékházak védelmére, valamint a tagfelvételre:

„Azzal kapcsolatban, hogy a munkásőrségbe felvehetők-e ellenzéki szervezetek tagjai, a VB úgy foglalt állást, hogy amennyiben elfogadják a munkásőrség alkotmányát [sic!], alávetik magukat a szervezeti rendnek és munkásőrség-ellenes tevékenységet nem folytatnak, nincs akadálya a felvételüknek.”⁵

Az ülésre készült és a munkásőrség jövőjét meghatározni szánt jelentést a 32 év után váratlan és szokatlan politikai mellőzöttségből és bizonytalanságból fakadó frusztráltság jellemzi:

„Állományunk hangulatát befolyásolják a gyorsan változó környezet egyre sokasodó alternatívái. Közismert, hogy több irányból manipulált támadások egyik sokat emlegetett célpontja a Munkásőrség – mint a »párt hadserege«. A sajtóban, az utcai transzparenszen, jelszó párbajokban ellenünk megnyilvánuló támadások; az egyes munkásőrt, vagy szervezetünket ért fenyegetések, zaklatások;

³ BFL XXXV.1.a.4. 799. öe. (1989. április 11.) 5–6., 22–30., 31–47.

⁴ Az alternatívák elemzését lásd BFL XXXV.1.a.4. 799. öe. (1989. április 11.) 33–42.

⁵ BFL XXXV.1.a.4. 799. öe. (1989. április 11.) 6.

a pluralizmus »szabadsága« mögül érkező ízléstelen sandaságok; az ortodox, sztálinista címkézés már-már hadjárattá fejlődött becsmerlései váratlan gyorsasággal és élességgel érték a testületet. Rendkívüli erőfeszítésekre volt szükség az események mértéktartó, türelmes fogadása, a helyes magatartás alakításában. Sajnálatosan hátráltat bennünket ebben, hogy több felelős állami és pártvezető több egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat tesz, fokozva ezzel a körülöttünk és bennünk lévő zavart.»⁶

A Munkásőrség budapesti parancsnoka ekkor *Forró Dezső* volt.⁷ Forró 1933-ban született Budapesten. Szülei elváltak, anyai nagyapjánál nevelkedett, az elemi iskolát Kistarcsán, a gimnáziumot a budapesti Eötvös Gimnáziumban végezte. 1952-ben a Budapesti Csokoládégyárban, majd egy éven át a honvédségnél volt gépkocsivezető, 1953-ban gépkocsivezető-szerelői szakvizsgát tett. 1953. novemberől tényleges katonai szolgálatot teljesített Kalocsán főszerelői, majd műhelyvezetői beosztásban. Bár a gimnáziumban már tagja volt a párt ifjúsági szervezetének, majd 1952-től a szakszervezetnek, a honvédség kötelékében lett párttag. 1955-ben őrmesteri ranggal szerelt le, és tért vissza – 4 napra – korábbi munkahelyére. 1955 végétől 1956. október 30-áig az MDP Központi Garázsa taxiszolgalatának dolgozója, 1956. novemberől a karhatalomnál a Hunyadi-laktanyában gépkocsivezető volt, majd az MSZMP KB futárszolgalatánál dolgozott.

1957-től törzsőrmesteri rendfokozattal a BRFK közlekedésrendészetén, 1958-tól a X. Kerületi Rendőrkapitányságon közbiztonsági, illetve bűnügyi területen dolgozott. 1962-ben elvégezte a BM Rendőrtiszti Akadémiát, ekkor hadnagyként a bűnügyi vizsgálati csoport vezetője lett. 1964-től a BRFK Népgazdaság és Társadalomtulajdonvédelmi Osztályán nyomozó főelőadó, majd csoportvezető volt. 1972-ben a BRFK II. (bűnügyi) Pártbizottság titkárának, 1978-ban a BRFK PB titkárának választották. 1979-től a BRFK PB első titkára (rendőr ezredes).

1973-ban a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetem szakosítóját, 1982-ben az SZKP Társadalomtudományi Akadémiát végezte el.

1985. december 13-án a Munkásőrség hivatásos állományába került, következő év január 1-jei hatállyal a budapesti parancsnokság vezetője (vezérőrnagy), egyúttal az MSZMP Budapesti Pártbizottság tagja lett.

Többször járt külföldön, és számtalan kitüntetés birtokában az 1971. évi 10. sz. tvr. 5. § 1. bek. alapján a 7. § 2. bek. alkalmazásával 1989-ben szolgálati nyugállományba helyezték. A szolgálati idő kezdő napja 1952. január 1. volt. 3 év 322 nap korkedvezményrel vonulhatott nyugdíjba.⁸

⁶ BFL XXXV.1.a.4. 799. őe. (1989. április 11.) 22–30.

⁷ Forró kinevezése: BFL XXXV.1.a.3. 204. őe. (1985. december 16.) 5., 140–141. BFL XXXV.1.a.4. 204. őe. (1985. december 16.) 4., 100–101.

⁸ MH KI 341/1351/MÖ.

A munkásőrség budapesti és kerületi parancsnokai azonban – főként a megalkuláshoz közeli időkben – nyugdíjazásuk idején nem mindig emlékezhetek úgy vissza a pályájukra, mint az utolsó budapesti parancsnok, Forró Dezső. Pedig a Kádár-rendszerre emlékezve ma is általános az a vélekedés, hogy 1956–1957-ben az újjászerveződő párt- és egyéb társadalmi szervezetek tagjait szigorúbb feltételek szerint vették fel, vezetőit hatékonyabban szűrték, mint akár a Rákosi-rendszerben, akár a szocialista rendszer utolsó évtizedében.

Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának 1956. december 5-ei határozata és az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottsága 1957. január 29-ei ülésén hozott döntése, valamint az Elnöki Tanács 1957. évi 13. sz. tvr. és a végrehajtására megalkotott 3075/1957. sz. kormányhatározat alapján 1957. február–márciusban létrehozott karhatalom, később a gyári, majd kerületi munkásőrségek „az ellenforradalmi veszély” ellen szolgáló, a párt egyfajta elit alakulataként jöttek létre, amelyek legfőbb feladata a segítségnyújtás „a rendőrségnek és a néphadseregnek, a néphatalom, a rend, a békés építőmunka védelmében”, „a gyárak, az állami és a szövetkezeti tulajdon” védelmének biztosítása és „a párt és a népi hatalom” egyéb szervezeteinek, gyűléseinek, épületeinek védelme volt.⁹

A munkásőrfelvételek 1957 tavaszán indultak, a kerületi parancsnokok és helyetteseik kinevezését a budapesti intézőbizottság lényegében már március közepén elfogadta.¹⁰ A budapesti parancsnokot már nehezebben találták meg. A szerveződő Munkásőrség élére a Biszku Béla által javasolt, de Szabó Piroska¹¹ által ellenzett Florek Gyulára tett javaslatot a budapesti IIB 1957. február 25-én elutasította,¹² Halas Lajos javaslatára felmerült a Fővárosi Tanács Közmű-igazgatóságát vezető Dékány Sándor személye is,¹³ de az MSZMP Ideiglenes Intéző Bizottságán Ambrus Jánost, az MSZMP IV. kerületi IIB-elnökét javasolták a Munkásőrség budapesti parancsnokának. Ambrus

⁹ A Munkásőrség országos történetéhez lásd ILLÉSFALVI 2018; KISS 2014, 2015, 2018; a vidéki történethez lásd NAGY–ZEMAN 2017.

¹⁰ BFL XXXV.1.a.1. 11. őe. (1957. március 13.) 4. A véglegesítések: BFL XXXV.1.a.4. 2. őe. (1957. július 15.) 13–17., 103–217. A parancsnok kinevezése sokszor többlépcsős egyeztetést igényelt. Az V. kerületben például a kerületi intéző bizottság Fülöp Endrét február 18-án elvetette, majd 25-én javasolta parancsnoknak, de március 4-re kiderült, hogy Fülöpöt vállalata nem akarta elengedni, az országos parancsnokság pedig a későbbi (1972-ig) parancsnokot, Fejes Istvánt javasolta. Fülöp egységparancsnok-helyettes lett. BFL XXXV.10.a.2. 9. őe. (1957. február 18.) 2. BFL XXXV.10.a.2. 10. őe. (1957. február 25.) 2. BFL XXXV.10.a.2. 11. őe. (1957. március 4.) 2. őe.

¹¹ Biszku Béla ekkor az MSZMP Budapesti Ideiglenes Intéző Bizottságának elnöke, Szabó Piroska (Nemes Dezsőné) pedig a testület tagja volt.

¹² BFL XXXV.1.a.1. 10. őe. (1957. február 25.) 2., 30. Idézi KOLTAI–RÁCZ 2008: I. 215., 221. Florek a Munkásőrség budapesti parancsnokhelyettese lett.

¹³ BFL XXXV.1.a.1. 12. őe. (1957. március 26.) 9., 29. Idézi KOLTAI–RÁCZ 2008: I. 290., 320.

társadalmi állásban látta el a feladatot egészen 1957 májusáig,¹⁴ amikor *Szekeres Istvánt* nevezték ki – immár függetlenül – a Munkásőrség budapesti parancsnokává.¹⁵

Szekeres 1916. augusztus 16-án született Nagykanizsán. Apja asztalossegéd volt, anyja paraszti családban nőtt fel. (A fegyelmi iratokban munkáscsalád szerepel.) Előbbi 1919-ben (mártírhalál), utóbbi 1949-ben halt meg. Édesanyja öt gyereket nevelt, Szekeres két nővére Budapest 1945-ös ostromában meghalt. A bátyja az OTP műszaki osztályán dolgozott, párttag volt, harmadik nővére a KÖZÉRT vállalat VIII. kerületi központjában dolgozott.

Szekeres négy polgári elvégzése után bádogos-szerelő tanonc, majd bádogossegéd lett. 1937-től 1938-ig Budapesten fémbetűgyártó, majd légfűtőgyártó cégnél dolgozott. Rövid alkalmi munka után 1938-tól 1947-ig fémárugyárban dolgozott. 1948-tól 1949-ig a Vasas Sport Clubnál volt függetlenített pártmunkás. A Vasas-tornászok által került a pártmozgalomba, 1945-től MKP-tag volt. 1941. október végétől katonaként szolgálatot teljesített Ukrajnában, 1943-tól – illegalitásban – már újra itthon volt, önéletrajza szerint részt vett a Lendvai utcában székelő „Ságvári-partizáncsoport” alapításában. 1945. január 14-én a szovjetek Gödöllőre vitték, de február 8-án az MKP segítségével ismét Budapesten volt, először a MADISZ szervezésével foglalkozott, majd a Vasasnál volt a kommunista frakció vezetője, valamint üzembizalmi. 1949. február 4-étől – a Petőfi Politikai Tiszti Akadémia 3 hetes politikai főtisztji tanfolyamának elvégzése után – századosként visszatért a hadseregbe, ahol – egy hónappal későbbi felosztásáig – a műszaki hadosztály párttitkára lett. 1949-ben a Honvédelmi Minisztérium Politikai Főcsoportfőnökség Pártszervezési Osztály szervezési instruktora, majd a Vasvári Repülő Műszaki Tiszti Iskola politikai tisztje, osztályvezető, az egyéves pártiskola elvégzése után a szolnoki Kilián Repülő Hajózó Tiszti Iskola politikai tisztje, 1953-tól az iskola politikai osztályvezetője volt. 1956 májusában az Országos Légierő és Légvédelmi Parancsnokság Politikai Csoportfőnökség csoportfőnök-helyettese lett.

A néphadseregben a Sztálin Akadémia 3 éves levelező tagozatát végezte. A forradalom alatt október 23. és 29. között az Országos Légvédelmi és Légierő Parancsnokságon (OLLEP) tevékenykedett, önéletrajza szerint fegyvert szállított, és körzetében a forradalmárok százait tartóztatták le, majd október 29-én a katonatanács követelésére posztjáról eltávolították. November 4-e után a karhatalom megszervezésében vett részt, 1957. januártól az OLLEP tisztji felülvizsgáló bizottság tagja, majd elnöke volt. Mivel

¹⁴ NÉMETHNÉ VÁGYI – URBÁN 1993: 141. A döntést véglegesítő Bp. IIB szűkszavúan csak az elfogadás tényét rögzítette. BFL XXXV.1.a.1. 11. őe. (1957. március 13.) 4. Idézi KOLTAI–RÁCZ 2008: I. 225. Ambrus jelöléséről lásd KISS 2017: 75.

¹⁵ BFL XXXV.1.a.1. 16. őe. (1957. május 13.) 28., 90. BFL XXXV.1.a.1. 17. őe. (1957. május 27.) 102. Idézi KOLTAI–RÁCZ 2008: II. 561, 681, 709.

– Marosán György megfogalmazása szerint – „rég Vasas” volt, valamint a munkásőrség szervezéséről szóló határozat két rendelkezésének is megfelelt: 1945 előtt „szervezett munkás” volt, és az 1945 óta eltelt 12 év alatt helytállt, emellett családi élete rendezett volt; tökéletes politikai háttere volt ahhoz, hogy 1957. március 1-jétől a Munkásőrség kiképzési osztályvezetője, 1957 májusától a Munkásőrség budapesti parancsnoka¹⁶ és ezzel párhuzamosan a Budapesti Pártbizottság pótagja is legyen.¹⁷

Talán a gyors karrier tette magabiztossá, és történhetett meg vele, hogy – egy BM-alkalmazottal történt beszélgetésből származó információra alapozva – 1957. június 15-én a kerületi parancsnokoknak tartott eligazításon „a munkásőrség éberségének fokozása céljából” azt mondta, hogy „Lengyelországban és Csehszlovákiában zavargások voltak”. Bár a közlést „belső használatra” szánta, annak híre ment, ezért 1957. augusztusban a Budapesti Pártbizottságon fegyelmi eljárást folytattak le ellene. Szekeres elismerte, hogy hibázott, és „jólértésült szerepében tetszelgett”, amiért az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottsága dorgálás¹⁸ pártbüntetéssel sújtotta.¹⁹

A felsőbb pártszervek továbbra sem voltak elégedettek Szekeres magatartásával és szervezőképességével, és belátták, hogy

„alkalmatlan a budapesti parancsnoki teendők ellátására. Szekeres elvtárs szertelen munkamódszere és anarchista magatartása miatt nem tudta a budapesti parancsnokág munkatársainak munkáját szervezetté, tervszerűvé tenni. A parancsnokság munkáját széteső kapkodás jellemzi.”

Ez kihatással volt a kerületek munkájára is: „Az Országos Parancsnokság kiképzési osztályának értékelése szerint a kiképzési feladatokat 10 kerületben gyenge, 4 kerületben közepes és 8 kerületben jó eredménnyel hajtották végre.” De a legfőbb probléma a túlzott alkoholfogyasztás volt, és a „kibeszélés” a rendszerből.

„Szekeres István elvtárs azért is alkalmatlan a budapesti parancsnoki funkció betöltésére, mert gyakran be van rúgva, ilyenkor viselkedése olyan, ami parancsnoki tekintélyét aláásta. 1957.

¹⁶ BFL XXXV.1.a.1. 17. őe. (1957. május 27.). BFL XXXV.1.b. 13. mikrofilm. SZ-7. Szekeres István. Kinevezésére az előterjesztés 1957. május 7-ei. Marosán hozzászólása: BFL XXXV.1.a.1. 16. őe. (1957. május 13.) 28., 90. Közli KOLTAI–RÁCZ 2008: II. 561, 681.

¹⁷ KOLTAI–RÁCZ 2008: II. 709. BFL XXXV.1.a.2. 1. őe. (1957. június 8–9.) 247., 251. Ebben 1959. november 1-jén megerősítették. BFL XXXV.1.a.2. 2. őe.

¹⁸ A pártbüntetésekhez hasonlóan a fenytetés mértéke figyelmeztetés, feddés, feddés a felsorakoztatott egység előtt, tisztségről leváltás, kizárás lehetett. A szolgálatban elkövetett bűncselekményt a katonai bíróság vizsgálta ki. MFMPK 3075/1957 határozata az 1957. évi 13. sz. tvr. végrehajtásáról. Előké-szítése a Népőrségre: MNL OL M-KS-288.5. 13. őe. MSZMP IIB 1957. január 29-ei ülése. 88.

¹⁹ BFL XXXV.1.b. 13. mikrofilm. SZ-7. Szekeres István. BFL XXXV.1.a.4. 4. őe. (1957. augusztus 12.) 16., 82.

október 23-án a készenlét alkalmával berúgva jött be a parancsnokságra. Berúgott állapotban kifejezett a fegyveresen szolgálatot teljesítő munkásőrökkel. Az összetűzés komolyabb elfajulását az ügyeletes tiszt elvtársak közbelépése akadályozta meg.”

A munkásőrök az MSZMP X. Kerületi Pártbizottság előtt panaszt tettek rá, „mert felettesét, Halas Lajost indokoltan, de ittas állapotban elítélő hangon bírálta”. Viselkedése miatt 1958-ban ismét dorgálás pártbüntetéssel sújtották.²⁰

1960 novemberében áthelyezték a Magyar Néphadsereg Vas Megyei Hadkiegészítő Parancsnokságára, Szombathelyen volt megyei parancsnok, ezáltal budapesti pártbizottsági póttagsága is megszűnt.²¹ Életmódján azonban itt sem változtatott, az 1961. október–novemberben lefolytatott katonai „becsületbírósi tárgyalás” jegyzőkönyvei szerint az italozást a szombathelyi éttermekben folytatta, mikor spicces volt, „útszéli hangon beszélt” tisztársáról, többször munkaidőben is részeg volt, egy vidéki útról visszatérve társai vigyáztak rá, hogy ez ki ne derüljön.

Súlyosbító tényező volt, hogy az általa vezetett személyi állomány állapota ekkor sem felelt meg a felettesi elvárásoknak: „tekintélyét teljes mértékben lejáratva, és ilyen magatartásával a Vas Megyei Kiegészítő Parancsnokság törzsének züllését idézte elő.” Szekeres a hivatali visszaéléstől sem riadt vissza. Az 1961-es őszi bevonulások során a katonai behívó parancsok közül ötöt önhatalmúlag visszatartott. Ezenfelül egy alkalommal a Savaria presszóban magához rendelte a szombathelyi járás hadkiegészítő parancsnokát, majd a sorköteles pincér behívóját „nyilvános helyen a sorköteles előtt visszaadta [...], hogy »ez az ember nem vonul be«”. A tiszti tekintélyt azzal is rombolta, hogy ezt nyilvános szórakozóhelyen, illetéktelen személyek előtt tette. Szekeres hiába ismerte el, hogy jóhiszeműségében sincs tetteire enyhítő körülmény, az ítélet szerint vétett a szocialista erkölcs²² ellen, ezért a túlzott italfogyasztás és munkájának elhanyagolása miatt 1962. március 1-jén szigorú megrovás pártbüntetéssel ezredesből századossá lefokozták, és nyugállományba helyezték.²³

Szekeres 1962. júliustól a Danuvia Szerszámgépgyárban volt segédmunkás, majd 1963-ban a MERKUR Vállalat Csepeli Szabadkikötőben lévő telepén a Csepeli Autókereskedelmi Vállalatnál rendész, 1965 márciusa óta a VI. kerületi Gyár és Gépszerelő

²⁰ BFL XXXV.1.i. 29. doboz. 168. p. A KEB a dorgálást 1963-ban törölte.

²¹ BFL XXXV.1.a.3. 28. őe. (1961. július 14.) 28., 57. XXXV.1.a.4. 104. őe. (1961. július 10.) 29., 106.

²² A kommunista erkölcsről lásd RÁCZ 2018: 59–65.

²³ Nyugállományba helyezés: az MNK honvédelmi miniszterének 03. sz. parancsa 1962. január 13-án. Lefokozás: az MNK honvédelmi miniszterének 0102. sz. parancsa 1962. március 1-jén. HM KI 74729.

Vállalatnál volt diszpécser. Sorsával több év elteltével sem tudott megbékélni, 1965. március 24-én Kucsera László csoportfőnök²⁴ belügyi jelentése szerint „környezetében zúgolódik lefokozásáért, és egyes felelős beosztású személyekre rágalmazó kijelentéseket tesz”. 1965 januárjában kijelentette, hogy azért szerelték le, mert nem volt pártfogója.²⁵

Habár felállításakor a Munkásőrséget a párt egyfajta mintahadseregnek szánta, az életutakból is látható, hogy a kiválogatás a többlépcsős szűrés ellenére budapesti kerületi parancsnokok esetében sem volt hatékony. A parancsnokok számos fegyelemsértést követtek el (és korabeli megítélésük, illetve példamutatásuk szempontjából lényegtelen, hogy a Munkásőrségben viselt hivataluk alatt vagy életük más időszakában), így talán nem volt hitelesen elvárható az átlag munkásórtól sem a szeplőtlen múlt vagy a kommunista emberhez méltó viselkedés.

Az 1957-ben kinevezett parancsnokok közül nem Szekeres volt az egyedüli, aki kerületi zászlóalj megszervezése mellett fegyelmi vétségeivel is felhívta a figyelmet magára. A III. kerületi zászlóalj parancsnoka már 1957 tavaszán két alkalommal is ittas állapotban verekedett az ellene intézkedő rendőrökkel, akik a legkevésbé sem voltak tekintettel karhatalmista parancsnoki rangfokozatára. A XIV. kerületi zászlóaljparancsnokról 1960-ban lefolytatott nyomozás megállapította, hogy az önéletrajzában feltüntetett harcos munkásmozgalmi múltból semmi sem igaz, ezért a KEB 1961. április 6-ai ülésén – a párt megtévesztésének kísérlete és valótlan állításaihoz makacs ragaszkodása (sőt máshol: „sorozatos konok hazudozásai”) miatt – kizárta a pártból, a Munkásőrség budapesti parancsnoka funkciójából felmentette, valamint leszerelték. A csepeli parancsnok 56-os szerepéről bebizonyosodott, hogy 1956 decemberében nem csupán gyáván viselkedett, és igyekezett a veszélyes helyektől távol tartani magát, de egy ízben magatartása miatt egy civil is életét veszítette. Leváltásához ez, illetve a pártvagyonnal való visszaélés vezetett, azonban vidéki hadkiegészítő parancsnokságokon folytatott züllött életvitele többször is fegyelmi eljárás elé vezette. Nőügyei miatt kellett távoznia a XV. és a későbbi csepeli, illetve erőszakos cselekedetei miatt a XVII. kerületi parancsnoknak.²⁶

A Szekeres után 1960-ban kinevezett budapesti parancsnok,²⁷ *Ruzsbatzky László* 1957-ben a VIII. kerület egyik egységparancsnoka²⁸ volt. Ruzsbatzky 1917. december

²⁴ Kucsera Ferenc: 1962–1975. BM III/IV. Csoportfőnökség csoportfőnök.

²⁵ BFL XXXV.1.a.4. 235. őe. (1966. szeptember 23.) 4., 32., 82.

²⁶ RÁ CZ 2018: 317–321, 548–550, 561–570. RÁ CZ 2020; 2021; 2023.

²⁷ Kinevezése: a Munkásőrség országos parancsnokának 077. parancsa 1960. június 27-én. BFL XXXV.33.1960. 1. őe.

²⁸ A VIII. kerületben két egység jött létre: az „Asztalos János Vasas Egység” és a Stromfeld Aurél Egység.

17-én született Budapesten. Az elemi és a polgári iskolák elvégzése után négy évig apja után, aki betűszedő volt, nyomdaipari iskolába járt. 1936-tól SZDP-tag volt. 1939-től 1941-ig tényleges katonai szolgálatot teljesített, hazatérve a szakmájában dolgozott, 1943-ban ismét kikerült a frontra.

Visszaemlékezése szerint 1945-ben Budapesten esett fogságba

„úgy, hogy a ház nyilas házfelügyelője feljelentette a szovjet MVD- [szovjet politikai rendőrség] parancsnokságon az összes házban lakó férfiakat, akik korábban katonai szolgálatot teljesítettek. Így 1945. február 4-én, a házban lakó többi volt katonával együtt estem fogságba. Szovjet fogságban 45 hónapot töltöttem a Donyec medencében. [...] A Szovjetunióban antifasiszta iskolát végeztem, és mint ilyen aktivista táborunk faliújságjának munkatársa voltam. [...] 1948. november 1-én jöttem haza a Szovjetunióból.”²⁹

Ezután visszatért szakmájába, betűszedőként dolgozott, közben elvégezte a SZOT hathetes politikai iskoláját, majd 1951–1952-ben a Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemen felsőfokú pártiskolát végzett. 1952-ben lépett be a hadseregbe, főhadnagyi rangban lövészartalékos iskolát végzett Tapolcán. A következő évtől egyéves SZOT-iskolára, 1954-től főiskolára járt. 1956 őszén a Szovjetunióba küldték, a szakszervezeti szaktanács delegációjával két hónapot töltött Moszkvában.

„A magyarországi ellenforradalom a Szovjetunióban ért. Nagyon viszontagságosan, 1956. november 6-án sikerült Komáromba érünk. Miután nem volt közlekedés, a komáromi helyi párt- és tanácsi vezetőknek felajánlottuk segítségünket. E munka során lapot adtunk ki, agitáltunk a sztrájk ellen stb. [...] November 11-én vonattal hazajöttünk Budapestre. Munkahelyemen, a Nyomdász Szakszervezetben az ellenforradalom alatt a jobboldali szociáldemokraták vették át a szakszervezet vezetését. Engem ezek az urak a szakszervezetből eltávolítottak. Jelentkeztem a VIII. Kerületi MSZMP Intéző Bizottságnál és segítettem a párt újjászervezésében. [...] 1957. február 1-től a Munkaügyi Minisztérium főelőadójává lettem. Itt 1 hónapig dolgoztam, amikor a VIII. Kerületi MSZMP Intéző Bizottság megbízott a VIII. kerületi munkásőrség megszervezésével. Ezt a munkát szívesen el is vállaltam, és azóta a VIII. kerületi munkásőrség parancsnoka vagyok. Tagja vagyok a VIII. Kerületi Pártbizottságnak, a Nyomdász Szakszervezet Központi Vezetőségének és a Magyar Honvédelmi Sportszövetség VIII. Kerületi Elnökségének.”³⁰

²⁹ BFL XXXV.39. Ruzsbatzky László.

³⁰ BFL XXXV.39. Ruzsbatzky László.

1961-ben kelt minősítése szerint

„politikailag a legfejlettebb parancsnokaink közé tartozik. Pártunk politikáját, irányvonalát jól ismeri, helyesen értékeli és alkalmazza a munkásőrség viszonyaira. [...] Rendkívül emberséges. Mélyen, alaposan, időt nem sajnálva foglalkozik az elvtársak problémáival.”³¹

1959-ben századossá, budapesti parancsnokként 1961-ben őrnaggyá, 1964-ben alezredessé nevezték ki.³² 1965-től a Nyomda és Papíripari Vállalat osztályvezetője volt, 1975-ben ezredesként nyugdíjazták. Munkásőrparancsnoki tisztségét is addig látta el.³³

Ruzsbatzky tevékenységével a budapesti pártszervek elégedettek voltak, a kádercsere-tervek³⁴ szerint folyó felmentéséről szóló határozat megszületése előtt Katona Imre, a Budapesti Pártbizottság első titkára méltatta a jelen lévő munkásőrparancsnok 15 év alatt végzett munkáját, de – kétszeri hosszabbítás után – szükségét érezte a nyugdíjazásnak:

„Elérte, illetve meghaladta az 55 évet, és a Munkásőrségnél az a rend, hogy ekkor nyugdíjba kell menni. Kétszer meghosszabbították egy-egy évvel ezt az időt, most harmadszor került volna rá sor, s most vele egyetértésben hoztuk a javaslatot, hogy nyugállományba kerüljön. A fiatalítás is cél kell, hogy legyen. Továbbra is aktív tevékenységet folytat. Több évi jó munkája elismerése mellett kerül sor felmentésére.”³⁵

Utódjára olyan budapesti állományt hagyott, amelyről nyugdíjazása előtt leírhatta, hogy „személyi állománya politikailag szilárd, szakmailag felkészült. Felelősségtudattal teljesíti önként vállalt kötelezettségét, alkalmas politikai és harci feladatok végrehajtására.” Az úgynevezett rendkívüli események száma csökkent, 1973-ban ütőképes gárda tudott közbeavatkozni a márciusi tüntetéseken, valamint 1970-ben

„nagyarányú - mintegy 45 %-os - cserére került sor az egységparancsnok és helyettesi beosztásban. Ezzel az intézkedéssel a Munkásőrség elérte, hogy a nyugdíjkorhatárhoz közelálló fáradt elvtársak, az őket megillető megbecsüléssel távozhattak nyugállományba. Helyükre aktív, fiatal, jó felkészültségű elvtársak kerültek parancsnoki beosztásba.”

³¹ HM KI 1770.

³² A Munkásőrség országos parancsnokának 077. parancsa 1960. július 27-én. BFL XXXV.33.1960. 1. őe.

³³ Elöléptetéseiről és a nyugdíjazásról lásd HM KI 1770. BFL XXXV.1.a.4. 457. őe. (1975. július 4.) 9.

³⁴ RÁCZ 2018: 52–59.

³⁵ Ruzsbatzky felmentése: BFL XXXV.1.a.3. 131. őe. (1975. július 7.) 10–11., 67. BFL XXXV.1.a.4. 457. őe. (1975. július 4.) 9., 55.

Az állomány 80%-a tagja volt a pártnak, 8%-a a KISZ-nek. A nők aránya erőszak-szervezethez képest magas, 5% volt (a budapesti párttagságban a nők aránya ekkor jóval 30% felett volt). Az állami iskolai végzettség meglehetősen alacsony maradt: a 8 általánost vagy kevesebbet végzettek aránya még mindig 63%, a 28 év alattiak aránya 18, az 50 év felettieké 16% volt.³⁶

Ruzsbatzkyt az 1926-ban Győrszentivánon, munkáscsaládban született *Kelemen Győző* követte.³⁷ Apja szövömester volt a Kőbányai Textilipari Vállalatnál. 1942-ben Kőbányán a polgári, 1944-ben a felső kereskedelmi iskolát végezte, ekkor munkaszolgálatra hívták be.

1945. januárban lépett be a Magyar Kommunista Pártba, az első ifjúsági pártiskola elvégzése után áprilistól októberig a MADISZ győri titkárságán volt titkár. 1946–1947-ben a Szakszervezeti Tanács É-Pest Megyei PB-n, majd 1946–1947-ben pártiskolai előadónak a Budapesti Pártbizottságon dolgozott. 1947-ben jelentkezett a Kossuth Katonai Akadémiára, de egy év után betegség miatt tartalékos őrmesterként leszerelt. 1947–1949-ben az Iparügyi Minisztérium, majd 1951-ig a Pénzügyi Központ, a Beruházási Bank, majd a Pénzügyminisztérium előadója, 1951 óta volt a Magyar Néphadsereg politikai tisztje (hadnagy), és miután 1953-ban (százados) elvégezte a kétéves Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemet, 1956 szeptemberéig a Petőfi Katonai Akadémia³⁸ „tűzérfa-kultánsának” hallgatója volt (főiskolai diploma).

1956-ban a forradalom kitörésekor vidéken volt szabadságon, október 25-én Budapesten jelentkezett az Akadémián, majd 28-án a Budapesti Pártbizottságon, ahol már két testvére (Lajos és Ágnes) is tartózkodott, ezért – önéletrajza szerint – elvezényelték onnan. A karhatalom megszervezésekor a Budapesti Forradalmi Tiszti Ezredben tevékenykedett, tagja volt a Tiszti Felülvizsgáló Bizottságnak. 1957. márciustól a BRFK politikai nyomozója, 1958–1961 között a Budapesti Pártbizottság politikai munkatársa volt,³⁹ ezalatt végezte el a 3 éves Marxizmus-Leninizmus Esti Egyetemet.

1961-től 1975-ig a Magyar Honvédelmi Sportszövetség, 1967-től a Magyar Honvédelmi Szövetség Budapesti Elnökségének elnöke,⁴⁰ illetve titkára⁴¹ volt. Ez idő alatt

³⁶ BFL XXXV.1.a.4. 6c. (1973. július 6.) 3–6., 11–51. BFL XXXV.1.a.4. 444. 6c. (1975. január 3.) 66.

³⁷ Kelemen kinevezése 1975. augusztus 1-jei hatállyal: BFL XXXV.1.a.3. 131. 6c. (1975. július 7.) 11., 68. BFL XXXV.1.a.4. 457. 6c. (1975. július 4.) 9., 56.

³⁸ 1947-ben indult meg a Honvéd Kossuth Akadémián, illetve a Hadiakadémián (1955-től Zrínyi Miklós Katonai Akadémia) a vezérkari tisztképzés. A politikai tiszti képzés 1956-ig az 1948-ban felállt Honvéd Petőfi (Nevelőtisztképző) Akadémián, a politikai tisztek továbbképzése a Sztálin Katonai Politikai Akadémián folyt. 1957-től a Petőfi Akadémia a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia társadalomtudományi tagozata lett. CSIKÁNY 2008: 81; SZIJJ 1997.

³⁹ BFL XXXV.1.a.4. 17. 6c. (1958. január 31.) 27., 126.

⁴⁰ BFL XXXV.1.a.4. 97. 6c. (1961. március 6.) 41.

⁴¹ BFL XXXV.1.a.4. 262. 6c. (1967. november 10.) 21.

budapesti pártbizottsági póttag volt, és a kitűnő minősítésekben hiányossággként felhozott négyéves Politikai Főiskolát is elvégezte („a politikai műveltség fokozása érdekében el kell végeznie a már megkezdett 4 éves pártfőiskolát”). Nemcsak kitűnő pártiskolai végzettsége volt, de a kommunista erkölcsnek megfelelő családi életet is élt.

Fent említett bátyja 1956 és 1960 között az MSZMP X. Kerületi Pártbizottság első titkára, majd 1960 és 1983 között a Fővárosi Tanács általános elnökhelyettese (1970–1971: megbízott VB-elnök) volt, húga pedig 1975-ben a bécsi magyar nagykövetségen teljesített szolgálatot.⁴²

Számtalan kitüntetés mellé 1985-ös felmentése alkalmával a Szocialista Magyarországért Érdemrenddel tüntették ki.⁴³ A felmentést jó ideje tervezték már, de többször is elhalasztották:

„Kelemen Győző a MÖR Bp-i parancsnoka, túl van a nyugdíjkorhatáron. Cseréje 1983–84-re volt tervezve, de a BPVB állásfoglalása alapján 1985-ig funkciójában maradhat.”⁴⁴

A munkásőrség budapesti parancsnokságán 1985. december 17-én tartott állománygyűlésen búcsúztatták Kelemen Győző munkásőr-vezérőrnagyot. A búcsún Grósz Károly, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a Budapesti Pártbizottság első titkára, Borbély Sándor, az MSZMP Központi Bizottságának tagja, a munkásőrség országos parancsnoka és Kovács Jenő, az MSZMP KB párt- és tömegszervezetek osztályának helyettes vezetője is részt vett. A felmentésről szóló parancs „ismertetése után először Borbély Sándor méltatta Kelemen Győzőnek a testületnél eltöltött egy évtizedes tevékenységét, átnyújtotta az országos parancsnokság és a megyei parancsnokok ajándékát”, majd Forró Dezsőt, a Budapesti Rendőr-főkapitányság pártbizottságának első titkárát kinevezte a munkásőrség budapesti parancsnokává.⁴⁵

Forró az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottsága 1987 szeptemberében számoltatta be a munkásőrség munkájáról. A jelentés hangsúlyozta, hogy az utánpótlás fenntartási problémái „az életszínvonal megtartását célzó túlmunka vállalásával, a pályakezdés, családalapítás nehézségeivel, a társadalmi tevékenység csökkenő értékével függnek össze”. Az 11 266 fős létszám teljes volt, a munkások aránya 62%, a nők aránya 7,3% volt. Az átlagéletkor 43,4 évre emelkedett, 1985 óta 2,6 évet öregedett tehát az állomány.

⁴² HM KI 46938. 341/1353/Mö.

⁴³ Kelemen Győző 1985. december 31-ei hatályú felmentése: BFL XXXV.1.a.3. 204. öe. (1985. december 16.) 5., 138–139. BFL XXXV.4.a.4. 725. öe. (1985. november 27.) 4., 98–99.

⁴⁴ BFL XXXV.1.a.4. 682. öe. (1984. március 21.) 5., 45.

⁴⁵ *Munkásőr*, 1986. január 11.

Igyekeztek vezető beosztású személyeket felvenni a testületbe:

„nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy közvetlen termelésirányítók jöjjenek közénk. Arányukat a korábbi 10,6%-ról sikerült 16,5 %-ra növelni. Kiemelten irányított közreműködésüktől, befolyásuktól reméljük a környezetük fizikai dolgozóinak szolgálatvállalását.”

A fegyelmi eljárással zárult rendkívüli események száma éves szinten 70-80 eset volt. Döntő többségük szolgálaton kívüli időre, a magánélet területére esett, főleg vagyon elleni elkövetés, ittas gépjárművezetés, közúti balesetek történtek, súlyosabb – szabadságvesztést maga után vonó – eset egy történt (sikkasztás).⁴⁶

Ahogy a cikk elején már kitértem rá, a munkásőrség vezetői pozitívan tekintettek a jövőbe, az 1989 szeptemberében készült előterjesztésben még a testület szimbólumrendszerének módosítására tettek javaslatot,⁴⁷ 1989. október 21-én megszületett a munkásőrség jogutód nélküli megszüntetéséről szóló – egyébként a munkásőrség tevékenységét méltató – 1989. évi XXX. törvény. A jogszabály előírta, hogy a Minisztertanács intézkedik

„a munkásőrség hivatásos és polgári állománya helyzetének rendezéséről, haditechnikai eszközeinek a Magyar Néphadsereg részére történő átadásáról, egyéb vagyona megfelelő hasznosításáról, a honvédelmi miniszter útján pedig intézkedik, hogy eddig – a hátszág védelme keretében – a munkásőrségre háruló területvédelmi feladatokat a Magyar Néphadsereg lássa el.”⁴⁸

És együttal az utolsó budapesti munkásőrparancsnok, Forró Dezső hivatásos szolgálati viszonyát Markovics Ferenc kormánybiztos 1989. október 30-án október 31-ei hatállyal megszüntette.⁴⁹

Levéltári források

Budapest Főváros Levéltára (= BFL)

XXXV.1.a.1 Az MSZMP budapesti pártértekezleteinek jegyzőkönyvei

XXXV.1.a.2 Az MSZMP Budapesti Ideiglenes Intéző Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei

XXXV.1.a.3 Az MSZMP Budapesti Pártbizottság üléseinek jegyzőkönyvei

XXXV.1.a.4 Az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei

XXXV.1.b Az MSZMP Budapesti Bizottsága Párt- és Tömegszervezetek Osztályának iratai

XXXV.1.i Az MSZMP Budapesti Fegyelmi Bizottságának iratai

⁴⁶ BFL XXXV.1.a.4. 766. óe. (1987. szeptember 30.) 4–6., 10–43.

⁴⁷ ÓLMOSI 2009.

⁴⁸ Az 1989. évi XXX. törvény.

⁴⁹ KI 341/1351/MÖ.

XXXV.³³ A Munkásörség Budapesti Parancsnoksága MSZMP Bizottságának iratai

XXXV.³⁹ Az MSZMP Budapesti Bizottsága személyi anyagai

Hadtörténeti Intézet és Levéltár Központi Irattára (= HM KI)

HM KI Tiszti személyügyi okmánygyűjtők

MNL OL M-KS-288.5.

Felhasznált irodalom és kiadott források

- Az 1989. évi XXX. törvény. Online: https://jogkodex.hu/jsz/1989_30_torveny_6094838
- CSIKÁNY Tamás (2008): A magyar katonai felsőoktatás 200 éve – dióhéjban. *Nemzet és Biztonság*, 1(10), 76–85. Online: http://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/csikany_tamas-a_magyar_katonai_fels_oktatas_200_eve_diohejban.pdf
- ILLÉSFALVI Péter (2018): A Munkásörség legfelső vezetői 1957-ben. In ÖTVÖS István – TRIEBER Péter (szerk.): *A dolgozó népet szolgálták? Fegyveres testületek és pártirányításuk a szocializmusban*. Budapest: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 201–232.
- KISS Dávid (2014): A munkásörség felállítása és tevékenysége 1958 elejéig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 127(4), 941–989. Online: http://epa.oszk.hu/00000/00018/00033/pdf/EPA00018_hadtortnelmi_2014_4_0941-0989.pdf
- KISS Dávid (2015): Munkásörség, „rendkívüli események”, (i)gazságszolgáltatás. *Magyar Rendészet*, 15(3), 121–140. Online: http://real.mtak.hu/134809/1/RTH_2019_XXIXevf_57-58sz_194-204.pdf
- KISS Dávid (2018): A Munkásörség a pártállami struktúrában, 1957–1989. In ÖTVÖS István – TRIEBER Péter (szerk.): *A dolgozó népet szolgálták? Fegyveres testületek és pártirányításuk a szocializmusban*. Budapest: Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 233–248.
- KOLTAI Gábor – RÁ CZ Attila szerk. (2008): *A Magyar Szocialista Munkáspárt budapesti ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. 1956. november 8.–1957. május 27. I–II*. Budapest: Budapest Főváros Levéltára. Online: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_BFL-FK_10_2_1957_02/?pg=0&layout=s
- Munkásör*, 1986. január. 11. https://adt.arcanum.com/hu/view/Munkasor_1986/?query=for%C3%B3&pg=10&layout=s
- NAGY Gyöngyi – ZEMAN Ferenc (2017): *Kádár-buszárok és pártkatonák. Munkásörök Hódmezővásárhelyen, 1957–1988*. Hódmezővásárhely: Tornyai János Múzeum és Közművelődési Központ – Emlékpont.
- NÉMETHNÉ VÁGYI Karola – URBÁN Károly szerk. (1993): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei II. 1957. január 25.–1957. április 2*. Budapest: Intera.
- ÓLMOSI Zoltán (2009): Tervek kapuzárás előtt. *Archivnet*, 9(3).
- RÁ CZ Attila (2018): *A budapesti hatalmi elit 1956 és 1989 között*. Budapest: Budapest Főváros Levéltára. Online: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFLV_Dissz_04/?pg=0&layout=s
- RÁ CZ Attila (2020): A párt ökle lesújtott. *Levéltári Mozaikok*, 3(5). Online: <https://doi.org/10.56045/BLM.2020.3>
- RÁ CZ Attila (2021): A Munkásörség budapesti fegyelmi ügyei 1957–1963. *Lymbus – Magyarországtudományi Forrásközlemények*, 2. 545–580.
- RÁ CZ Attila (2023): A Munkásörség első parancsnokai Budapesten. *Fons*. Megjelenés alatt.
- SZIJJ Jolán szerk. (1997): *Fond- és állagjegyzék: A Hadtörténelmi Levéltár őrzésében lévő katonai iratok*. Online: <http://mek.niif.hu/01300/01340/html/index.htm>
- Törvények és rendeletek hivatalos gyűjteménye 1957* (1958). Budapest: A Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány titkársága.
- V. F.–R. Gy. (1988): Gondok közepette, erősödő bizalommal, méltó részt vállalva. *Munkásör*, 1988. december 4–7. Online: https://adt.arcanum.com/hu/view/Munkasor_1989/?query=gondok%20k%C3%B6zepette&pg=435&layout=s